

Petr Vlasák: Socializace a privatizace Evropských zemí ve vztahu k nerovnosti ve společnosti. FHS UK, Praha 2007, 53 s.

Studium hodnotových, kulturních a sociálních dimenzí ekonomického jednání, případně ekonomických systémů, prožívá v posledních více než dvou dekadách v celosvětovém měřítku výraznou renesanci; A. Sen za ně ostatně dostal Nobelovu cenu. Přesto zůstává většina ekonomů věrna zjednodušujícímu neoklasickému přístupu, zatímco část ostatních sice volí institucionální a jiné alternativní pohledy na ekonomickou sféru, jen obtížně se však zbavuje ekonomických prerekvizit v teoretické i metodologické oblasti, pokud se jich vůbec dokáže oprostít. Toto je i základním nedostatkem předložené bakalářské práce, jejíž autor si stanovil vzhledem ke svému vzdělání nespílitelné cíle a k jejich dosažení použil metod, které nelze považovat za adekvátní. Je sice pěkné, že v závěrečných doporučeních nabádá „ekonomickou teorii“, aby brala do úvahy vliv kulturních dimenzí (s. 48), avšak autorovo vlastní pojetí kultury je bohužel velice povrchní a schematické, závislé právě na ekonomistickém přístupu, obsaženém v díle Hofstedů.

* * *

Vlastní bakalářskou práci můžeme rozdělit na tři části: (1.) úvodní partie definující kulturu a (měření) nerovnosti Giniho indexem; (2.) stručný popis ekonomického vývoje ČR a bývalé NDR ve vztahu k privatizaci státního/korporativního majetku; a (3.) regresní analýzy Giniho indexu, nerovností a kulturních indexů PDI pro evropské země, z nichž jsou mj. vyvozeny závěry o přetrvávajících rozdílech mezi západními zeměmi a státy někdejšího východního bloku.

(Ad 1., s. 5-12). Úvodní partie posuzované bakalářské práce prokazují minimální až nulovou orientaci autora v moderních ekonomických a ekonomicko-sociologických přístupech ke studiu kulturních dimenzí ekonomiky. Jedinou teoretickou prací, o níž se autor opírá, je teoreticky a metodicky zastaralé a vysoce sporné dílo Hofstedů, které kulturu zplošťuje do operacionalizovatelného indexu vzdálenosti moci (PDI) pro jednotlivé státy. Nehledě k tomu, že hodnoty jsou dosti staré a ne vždy jsou státy vhodnou jednotkou, což si obojí autor sám uvědomil (s. 48), je metodicky značně problematické převádět původní výzkum zaměstnanců IBM na „národní“ rovinu (selekční tlak korporace atd.), nehledě k absenci dalších nepominutelných identit a „mentálních vrstev“, použiji-li tohoto nepříliš šťastného termínu (nadanárodní, náboženské...), a nezhlednění dynamiky způsobené migračními procesy a dalšími jevy. Samo uvědomění si těchto nedostatků, ne-li již běžná praxe společenskovedního výzkumu, přitom autora bakalářské práce mělo dovést ke kritice zdroje, o který se opírá, a k rozšíření teoretické základny práce.

Pokud jde o přístup k sociokulturním dimenzím ekonomiky, postrádám byt' jen základní práce M. Granovettera, A. Sena, R. Swedberga, I. Szelenyiho, Ch. Tillyho ad., z domácích autorů hlubší znalost L. Mlčocha, dále I. Možného a především J. Večerníka. Bez tohoto teoretického aparátu, který by rozšířil autorovy vstupní perspektivy (nehledě na nepřebornou literaturu z oblasti sociální antropologie), je totiž nemožné adekvátně se vyrovnat s předmětným tématem.

Druhou, související základní výtkou je naprostá absence teoretického a analytického myšlení v posuzované práci. Práce začíná slovy, že „(snad) každý ví“, co je kapitalismus, socialismus apod. (s. 5) a i když jsou později nabídnuty jisté definice těchto pojmů (s. 13), je zřejmé, že se autor vůbec nepokusil toto „obecné vědění“ problematizovat, natož pojmy uchopit analyticky. Vychází z mylné představy, že státy bývalého východního bloku byly socialistické a západní

Evropa kapitalistická (viz definice hodnoty „Dummy“ na s. 35), v úvodu diskutovaná nefunkčnost a nulový ohled na kulturu v případě „socialismu“ by také neplatily ve Skandinávských zemích apod.

Ve světle těchto nedostatků jsou další problematické prvky bakalářské práce P. Vlasáka trivialitami. Jen na okraj proto zmiňuji časté nevhodné užívání pojmů a vzájemně si odporující tvrzení („dědičná“ kultura na s. 7), či nedostatky v logické výstavbě textu: např. na s. 5 chybí doklad trvání „vlivu systému, respektive socialismu“ v zemích bývalého východního bloku, což vyplývá ze závěrů práce (na daném místě by tato hypotéza musela být podepřena existující sekundární literaturou, což není).

(Ad 2., s. 13-33). Druhou část práce tvoří její nejrozsáhlejší šestá kapitola, pojednávající obecně o procesech socializace a privatizace a srovnávající vývoj v ČR a bývalé NDR po roce 1989. V teoretických partiích se přitom opakují zásadní chyby známé již z první části, tedy autorova neschopnost hlubší reflexe problémů a mylný předpoklad o „pouze východoevropském“ socialismu, doplněné o mizivé znalosti ekonomicko-historické. Např. československá socializace rozhodně nebyla „odbyta“ v polovině 50. let (s. 14), zejména v případě zemědělců (v českých zemích až ve druhé polovině dekády, na Slovensku ještě později), větší precizaci by si vyžádal i popis vývoje po roce 1989. Zůstanu-li jen u českého případu, kde autor např. bere jistotu, že v roce 1990 existoval alternativní gradualistický plán ekonomické reformy (s. 16)? To, že o něm V. Komárek neustále hovořil, ještě neznamená jeho existenci, již přesvědčivě vyloučil např. J. Suk. Zde mi však více schází vyvážený pohled na uvedené procesy, který by se mohl opřít např. o zahraniční analýzy M. Myanta, M. Orensteina, či o domácí práce J. Večerníka. Neponechával bych stranou ani kolektivní dílo *Co se stane, když se zhasne?*, které by mohlo doplnit dosti jednostrannou a/nebo problematickou (= politicky angažovanou) použitou literaturu. Nepřípravenost českého právního systému na privatizaci jistě nebyla pouze „mediálně“ důležitá (s. 18), v případě popisu funkce investičních privatizačních fondů (s. 23-24) postrádám jejich celkové zhodnocení ve smyslu (původně přinejmenším deklarativně nechtěného) klíčového významu při kuponové privatizaci apod.

Srovnání ČR (příp. do jisté míry původního Československa) a východních spolkových zemí není vždy dovedeno do konce (např. je podrobněji popisován německý Treuhandanstalt, aniž by práce obsahovala podobnou charakteristiku českého FNM, ministerstva privatizace, příp. i ČNB a dalších institucí), mnohem závažnějším nedostatkem však je otázka, proč byly vybrány právě tyto země? Má jejich výběr charakterizovat určitou evropskou diverzitu, na což by ukazoval nepřilíš šťastně zvolený titul práce, nebo alespoň diverzitu mezi státy někdejšího východního bloku, „u nichž byla míra soukromého vlastnictví velmi nízká“ (s. 14)? V obou případech by bylo užitečnější zvolit příklady jiných zemí, kulturně či ekonomicky vzdálenějších, když už se práce věnuje vztahu těchto institučních sfér, především by však bylo třeba opustit rovinu pouhé deskripce, jejímž cílem zjevně bylo naplnit předepsaný počet stran, směrem ke skutečné analýze ekonomických rozdílů na pozadí sociokulturních forem. Bez tohoto kroku druhá kapitola v posuzované práci neplní žádný vědecký cíl.

(Ad 3., s. 34-46). Vlastním badatelským přínosem P. Vlasáka je statistické zpracování závislosti různě definované sociální nerovnosti na kulturním indexu PDI, přičemž základní jednotkou je v obou případech (evropský) stát. Uvedený přístup umožňuje jednoduše testovat několik hypotéz, bohužel se svrchu uvedenými zásadními výhradami, které prakticky vylučují serióznost tohoto zdánlivě vědeckého přístupu (aniž mohu tvrdit, že se o podobné techniky nepokoušejí mnozí ekonomové většího formátu, než je autor předložené práce – z tohoto důvodu při hodnocení této pasáže abstrahuji od svého vlastního přesvědčení).

Ve třetí části posuzované bakalářské práce se objevují dvě zásadní chyby. Zaprvé v grafech (příp. tabulkách) nikde nejsou uvedeny hodnoty pro jednotlivé země, které jsou zobrazeny pouze (stejnými) grafickými značkami, což vylučuje další užití nebo i jen kontrolu

dosažených výsledků. Grafy se tak stávají „ozdobou“ nijak nedoložených výsledků. Zadruhé chybí vyjasnění vztahu mezi operacionalizovanými veličinami a tím, co mají vyjadřovat (tedy „nerovnosti“ a „kulturou“), které by mělo tvořit vstupní předpoklady a omezení a zároveň sloužit k formulaci výzkumem dosažených výsledků („závěr“ na s. 47 řeší pouze případy, kdy se jednotlivé hypotézy nepotvrdily).

Přesvědčující konečně není ani formální úprava a žánrová výstavba bakalářské práce P. Vlasáka. Práce nemá logickou strukturu, již do ní vnáší tento posudek, jednotlivé partie na sebe vzájemně nenavazují. Je psána dosti šroubovaným jazykem, velice často se objevují nedefinované a/nebo nevhodně užívané pojmy (např. „sovětská“ ekonomika v českých zemích na s. 18, „evidentní“ zájem a „osazenstvo podniku“ na s. 20, při regresní analýze také obvykle hovoříme o „hladině významnosti“ – ne „spolehlivosti“ apod.). Použitá literatura je, nehledě na svoji nedostatečnost, často citována nesprávně – chybí rok vydání, příp. strana.

* * *

P. Vlasák si ve své bakalářské práci stanovil cíl, který přesahuje úroveň příslušného vzdělávacího stupně a který vzhledem ke svým znalostem ani nemohl splnit, příliš mu nepomohlo ani jeho (nereflektované) zúžení a operacionalizace na regresní analýzy vztahů mezi určitými veličinami za jednotlivé státy. Výsledkem se stal hybrid sestávající ze tří nedokonalých a vzájemně jen volně propojených částí práce, který sice prokazuje autorovo pracovní nasazení, avšak jen problematicky dosahuje parametrů standardní vědecké práce. Z těchto důvodů bakalářskou práci P. Vlasáka **doporučuji k obhajobě** a hodnotím jako **dobrou** (20 b.).

V Praze 4. září 2007

.....
PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.